

KOLIK PODOB MÁ ČTENÍ

Čtení má mnoho podob a je na ně možno pohlížet z různých perspektiv

Čtení je převážně činností duševní, ale je neoddělitelně spjata s tělesnou motorikou. Ke čtení potřebujeme oční svaly, stejně jako svaly zajišťující přizpůsobování ke vzdálenosti pozorovaného předmětu; tyto svaly pracují nepřetržitě. Čtení je dovednost, s níž se nerodíme; musíme se ji naučit.

● způsob:

extenzivní (jednorázové čtení mnoha titulů)
intenzivní (opakované čtení několika málo titulů)

● technika: tiché a hlasité

● rychlost: rychlé a pomalé

● účel: studijní, informativní, relaxační

● motivace: utilitární, sociální, osobní

● potřeba: utilitární, relaxační, sociativní, emocionální, etická, racionální, estetická

● úroveň: naivní, sentimentální, diskurzivní

● postoj: nepřátelský, lhostejný, pozitivní, angažovaný

● nosič: na médiích materiálních

(hliněné destičky, papyrus, papír ad.)

na médiích nemateriálních (digitální soubory)

čtení lze rozdělit podle mnoha kritérií:

„Některé knížky mám jako relax a některý jako zdroj vědění. Mám i své doporučovatele. Je to třeba místní knihovnice, ale není jediná. Hodně si i hledám sama. Když mě někdo zaujme, tak si po tom jdu.“

(žena, 56 let)

„Od čtení jsem v životě nikdy neodpadla. Knižku mám na všechno, nejen na odpočinek. Kniha je můj stálý přítel.“

(žena, 67 let)

Francouzský lékař Émile Javal, který zkoumal oční pohyby, v roce 1878 zjistil, že oči se po řádku textu nepohybují, ale vykonávají řadu skákavých (*sakadických*) pohybů. Kromě těchto **sakadických pohybů** oko fixuje v každém řádku několik bodů.

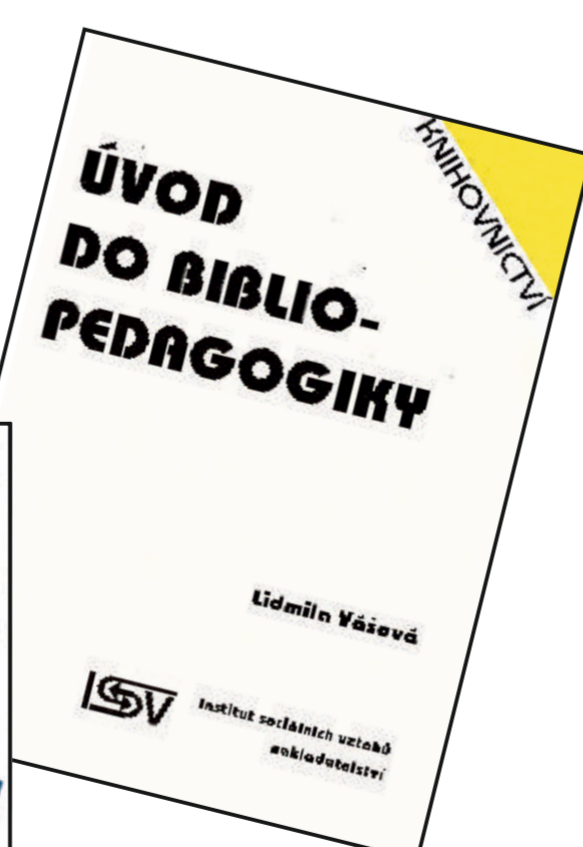
Rychlost čtení

záleží na obtížnosti a srozumitelnosti textu a schopnostech čtenáře, protože rychlé čtení, při němž by unikal smysl čteného, nemá význam. Rozdíl v rychlosti jsou jak mezi jednotlivými čtenáři, tak u téhož čtenáře při četbě různých typů literatury a při různé psychické zátěži.

„Asi do sebe nasaju úplně všechna slova a ten příběh mě pohltí a potřebuju se tím prokousat rychle. Jsou ale výjimečné knihy, kde čtu pomalu a kde si to užívám. Miluju tlusté knihy, protože čím tlustší kniha, tím dýl z ní mám požitek.“

(žena, 61 let)

I ČTENÍ MÁ SVÉ DĚJINY

Čtení se mění s dobou a ve vztahu k jiným médiím

Pokud bychom si dějiny lidstva představili jako cyklus jednoho roku, pak písmo (a tedy i čtení) se v něm objevuje 20. prosince. Pokud bychom si dějiny lidstva představili jako denní cyklus o 24 hodinách, objevuje se písmo v čase 23:17.

čtenářské revoluce

- **vynález písma** (asi 3500 let před n. l.)
- **změna formátu knihy ze svitku na kodex** (3. a 4. století n. l.)
- **vynález knihtisku** (polovina 15. století)
- **změna způsobu čtení – přechod z intenzivního** (opakovaného čtení několika málo titulů) **na extenzivní** (jednorázového čtení mnoha titulů) (konec 18. století)
- **nástup nových masových médií: rozhlasu, televize, internetu** (20. léta 20. století a dále)

„Dříve jsem spíš upřednostnila sociální média, trávila jsem víc čas na Facebooku. Postupem doby jsem zjistila, že mě to přestává bavit. Kolikrát nemám ani chuť si počítač zapnout, naopak si jdu číst.“

(žena, 28 let)

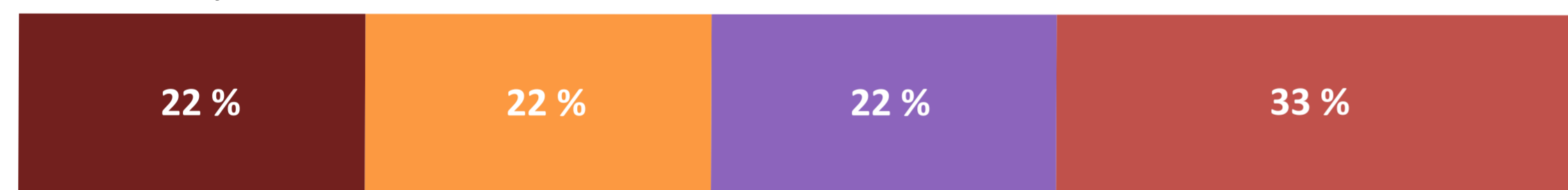
Gramotnost

- Prvními většinově gramotnými společnostmi byly anglická a nizozemská – již v polovině 17. století.
- Západní civilizace začala být většinově gramotná v druhé polovině 18. století, což souvisí do značné míry se zaváděním povinné školní docházky.
- Česká populace se stala plně gramotnou na počátku 20. let 20. století.
- Celý svět dosáhl většinové gramotnosti v 50. letech 20. století.
- V současné době je celosvětová populace (15+) gramotná z 86 %.
- Většinová ngramotnost stále panuje v některých zemích subsaharské Afriky (Burkina Faso, Jižní Súdán ad.).

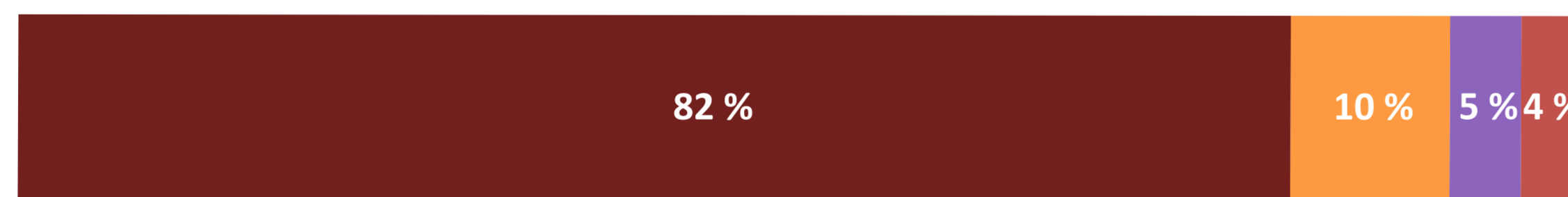
Knihy tištěné, e-knihy a audioknihy – jak často čteme?

- nikdy
- zřídka (1x za měsíc, 1x za čtvrt roku a méně často)
- občas (1x za týden nebo 1x za čtrnáct dní)
- pravidelně (denně / několikrát za týden)

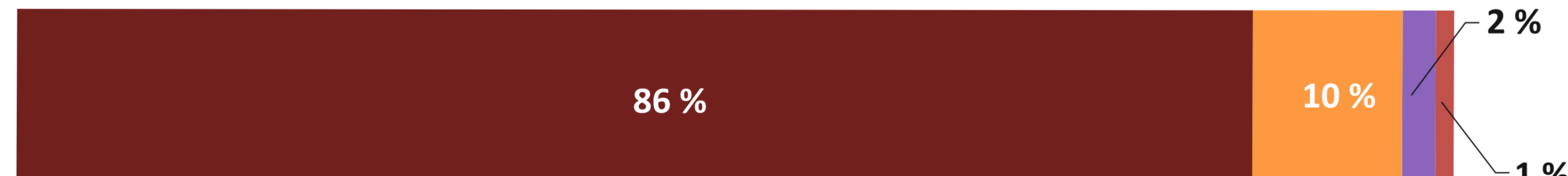
tištěné knihy

elektronické knihy (e-knihy)

zvukové knihy (audioknihy)

základ: 2007 respondentů (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚČ AV, 2018

„Při čtení na počítači mi vadí, kdykoli čtu třeba delší článek. Hlavně mi to vadí na oči. Knížky hrají prim – objekt... Čtečku možná někdy zkusím, ale asi jen kvůli škole. Dá se tam natáhnout spousta materiálů.“

(žena, 19 let)

Čtení tradiční a čtení digitální

- Čtení v elektronických médiích směřuje spíše k vyhledávání, zatímco čtení v médiích tištěných je zaměřeno více na informace a jejich pochopení.
- Není velký rozdíl mezi pochopením textů do 500 slov, což představuje zhruba jednu obrazovku; u delších textů se míra pochopení výrazně přechyluje k tištěným textům.
- U tištěné knihy máme daleko větší pocit lokalizace: víme, kde (v které její části) se nacházíme.
- U tištěných textů je přechod z paměti krátkodobé (epizodické) do paměti dlouhodobé (sémantické) daleko jednodušší.
- Papírová stránka nám skýtá daleko více příjemných hmatových zážitků než e-kniha.

„Se čtením to mám tak, že v tramvaji čtu většinou audioknihy, protože se nedokážu soustředit. Říkám tomu, že čtu, ale jde o poslouchání.“

(muž, 19 let)

LZE ČTENÍ ZKROUMAT?

Tradice čtenářských výzkumů u nás

Pokud jde o svět, s výzkumy čtení se začalo (na velmi improvizované bázi) na konci 19. století, statistické metody byly poprvé použity ve 30. letech 20. století (Gallupův ústav v USA), u nás v době mezi-válečné. Zpočátku převažovaly přístupy psychologicko-pedagogické, nyní dominují přístupy sociologické.

20.–30. léta

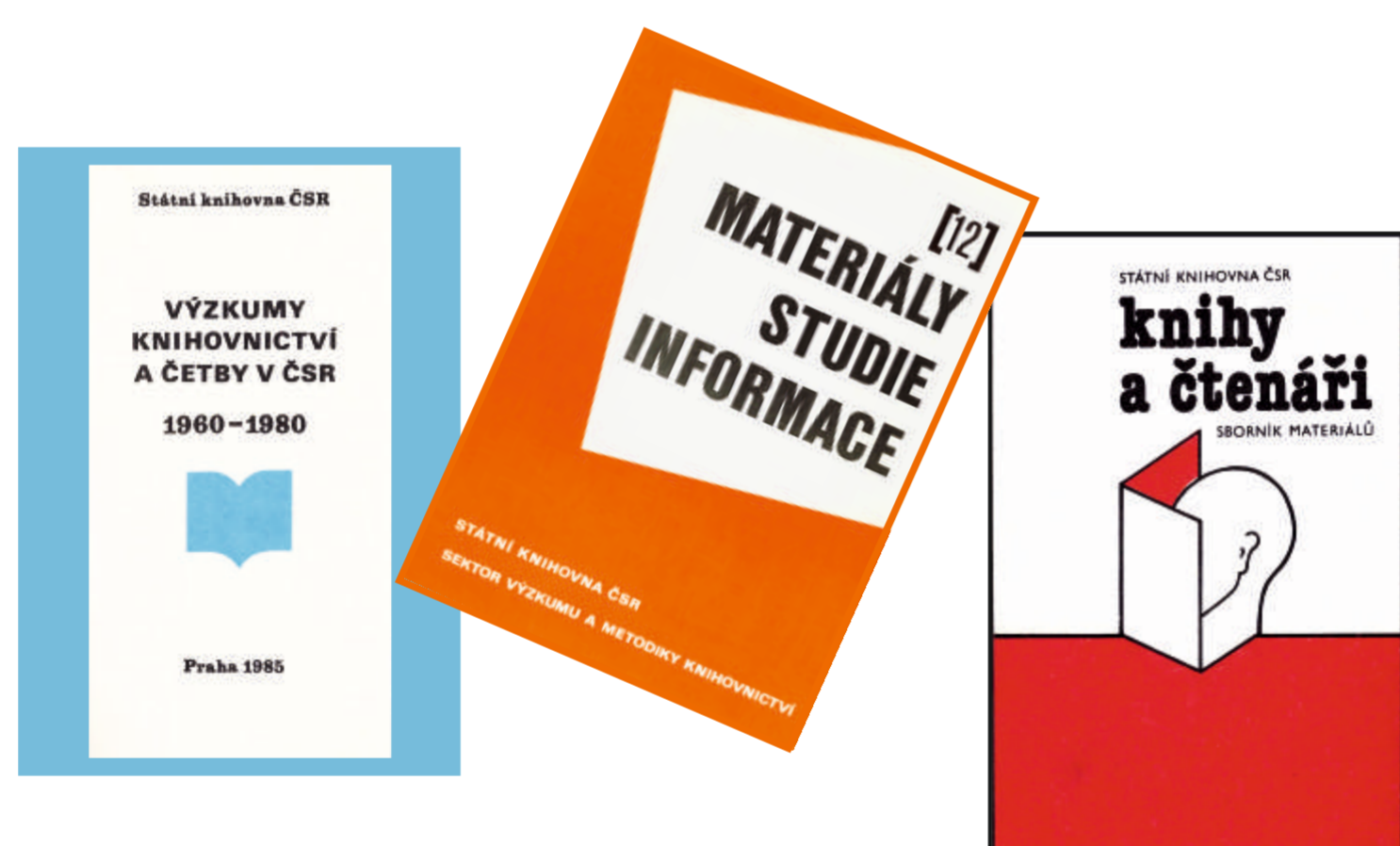
Propagátory výzkumů v naší zemi byli např. Jaroslav Frey a Bohuslav Koutník; výzkumy byly často spojovány s pedagogickým působením na žáky, proto byly zaměřeny hlavně na děti a mládež; první výzkum, v němž bylo použito statistických metod, byl uskutečněn v roce 1924 / 1925.

50. léta

První komplexní výzkum čtení a zájmu o čtení mládeže (14–18 let); od statistických metod se však upouští, podle sovětského vzoru panuje přesvědčení, že čtenář se nemá zkoumat, ale formovat.

60. léta

V letech 1964–1970 se uskutečnil rozsáhlý „Výzkum společenské funkce knihoven“; existence Československého ústředí knižní kultury (1963–1968), které iniciovalo projekt „Výzkum vztahu knihy a čtenáře v ČSSR“ (Jaromír Jedlička, Ladislav Kurka).

70.–80. léta

V letech 1976–1979 proběhl výzkum „Práce s dospívající mládeží ve veřejných knihovnách ČSR“, který zkoumal, co se čte, výběr byl však omezen na fond veřejných knihoven (Aleš Haman, výsledky publikovány na počátku 90. let).

90. léta a dále

Čtyři velké statistické výzkumy dospělé populace (2007, 2010, 2013, 2014), které organizovala Národní knihovna ČR (Vít Richter) a Ústav pro českou literaturu AV ČR (Jiří Trávniček) a dva velké výzkumy dětí a mládeže (Vít Richter ad.). Paralelně s nimi proběhl v letech 2009–2020 rozsáhlý výzkum kvalitativní – metodou čtenářských životopisů.

základní
oblasti
zkoumání

- pedagogická
- psychologická
- sociologická

z hlediska metodologie

- kvantitativní (statistika)
- kvalitativní (řízené rozhovory, čtenářské životopisy ad.)

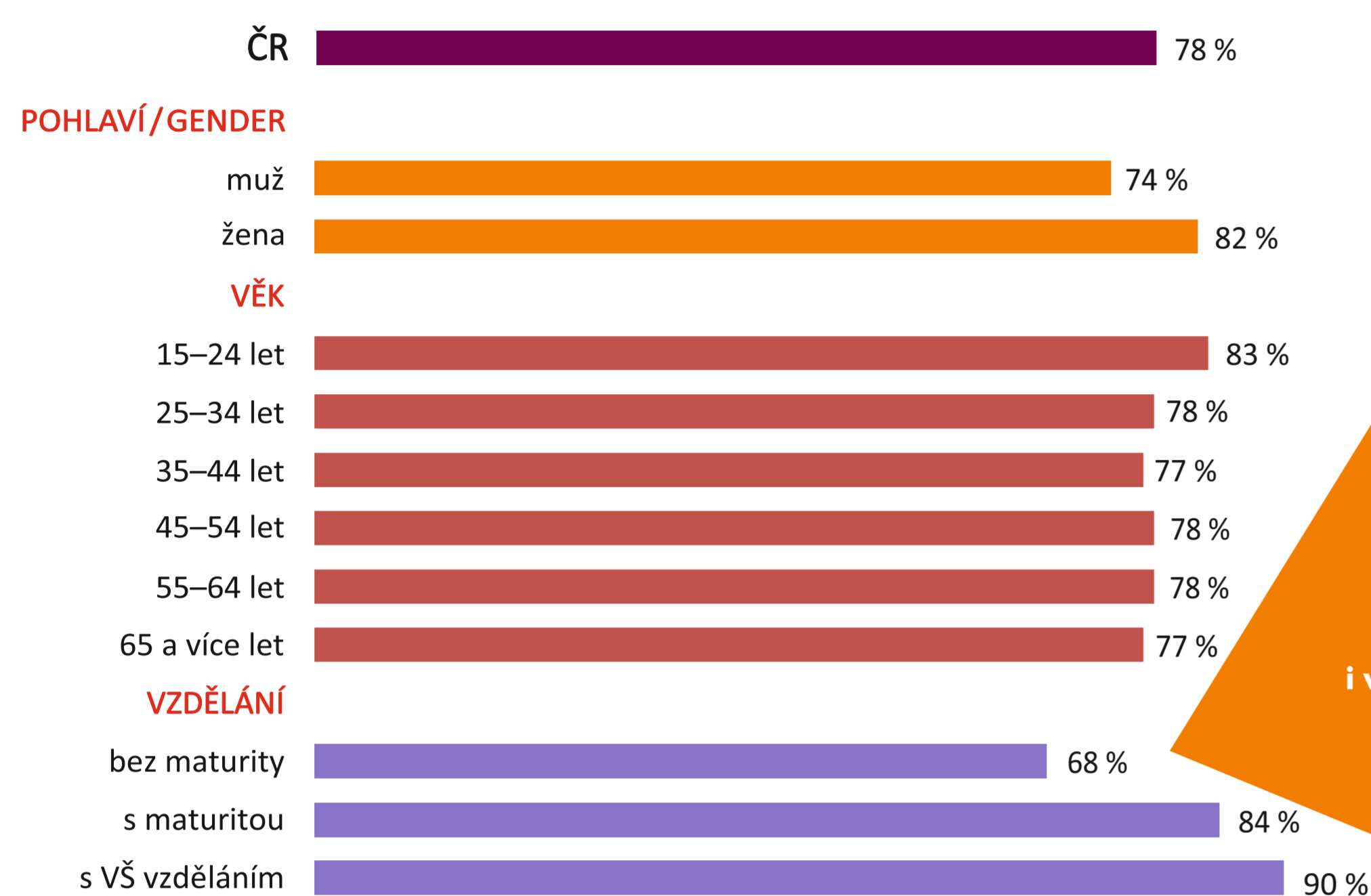

ČTENÁŘ ZMĚŘENÝ

Čteme knihy a kolik jich přečteme?

Statistická perspektiva dokáže podat obrys celé populace, zejména pokud jde o tzv. reprezentativní výzkum. Jeho prostřednictvím lze objevit rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi, jako jsou pohlaví (gender), věk, vzdělání ad.

Čtenáři v České republice

Klíčovou roli hraje úroveň dosaženého vzdělání. Pro českou populaci je charakteristický i velký rozdíl genderový ve prospěch žen.

základ: 2007 respondentů (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČ AV, 2018

„Když mě knížka během prvních pěti stránek nezaujme, tak ji nedočtu.“

(muž, 67 let)

Kritéria

pro vymezení čtenáře

lze použít různá.

Jako nejvýhodnější

se ukazuje kritérium

jedna přečtená kniha v průběhu roku,

jakákoli, k jakémukoliv účelu,

jakéhokoli typu.

„Čtu hodně a pořád. Spíš je pro mě těžký si říct: stop, teď nečti, teď musíš udělat něco jiného.“

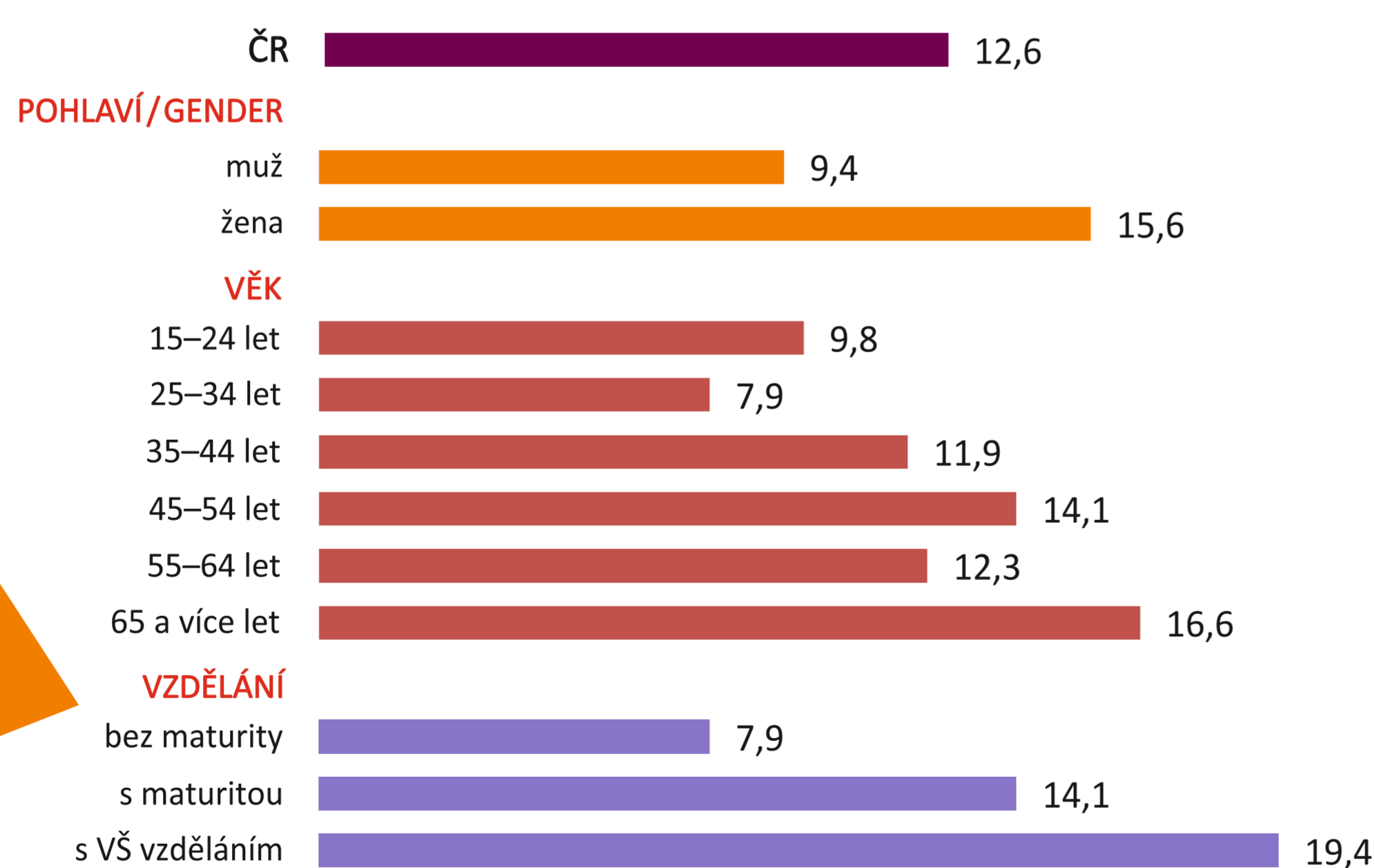
(žena, 40 let)

„Manžel ale knížky nečte vůbec. Četl, když jsme spolu začali chodit. To měl i přisun přes svou matku-knihkupkyni. Co si pamatuju, tak poslední knížku četl o Armstrongovi, o tom cyklistovi.“

(žena, 35 let)

Průměrný počet přečtených knih

Kritérium počtu přečtených knih ročně ukazuje prahy daleko výraznější a koriguje předchozí graf: více se ukazuje rozdíl genderový, do popředí vystupuje seniorská generace.

základ: 2007 respondentů (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČ AV, 2018

Sociodemografické profily

- **Kdo je čtenář:** spíše žena, s vysokoškolským vzděláním, spíše ekonomicky aktivní a pracující duševně, spíše s vyšším sociálním statusem.
- **Kdo je nečtenář:** spíše muž, se základním vzděláním, spíše fyzicky pracující.

Proč nečteme?

Nečtenáři uvádějí tři základní důvody, proč nečtou knihy:

- Nemají čas.
- Nebaví je to.
- Čtení k ničemu nepotřebují, vše podstatné si vyhledají jinde.

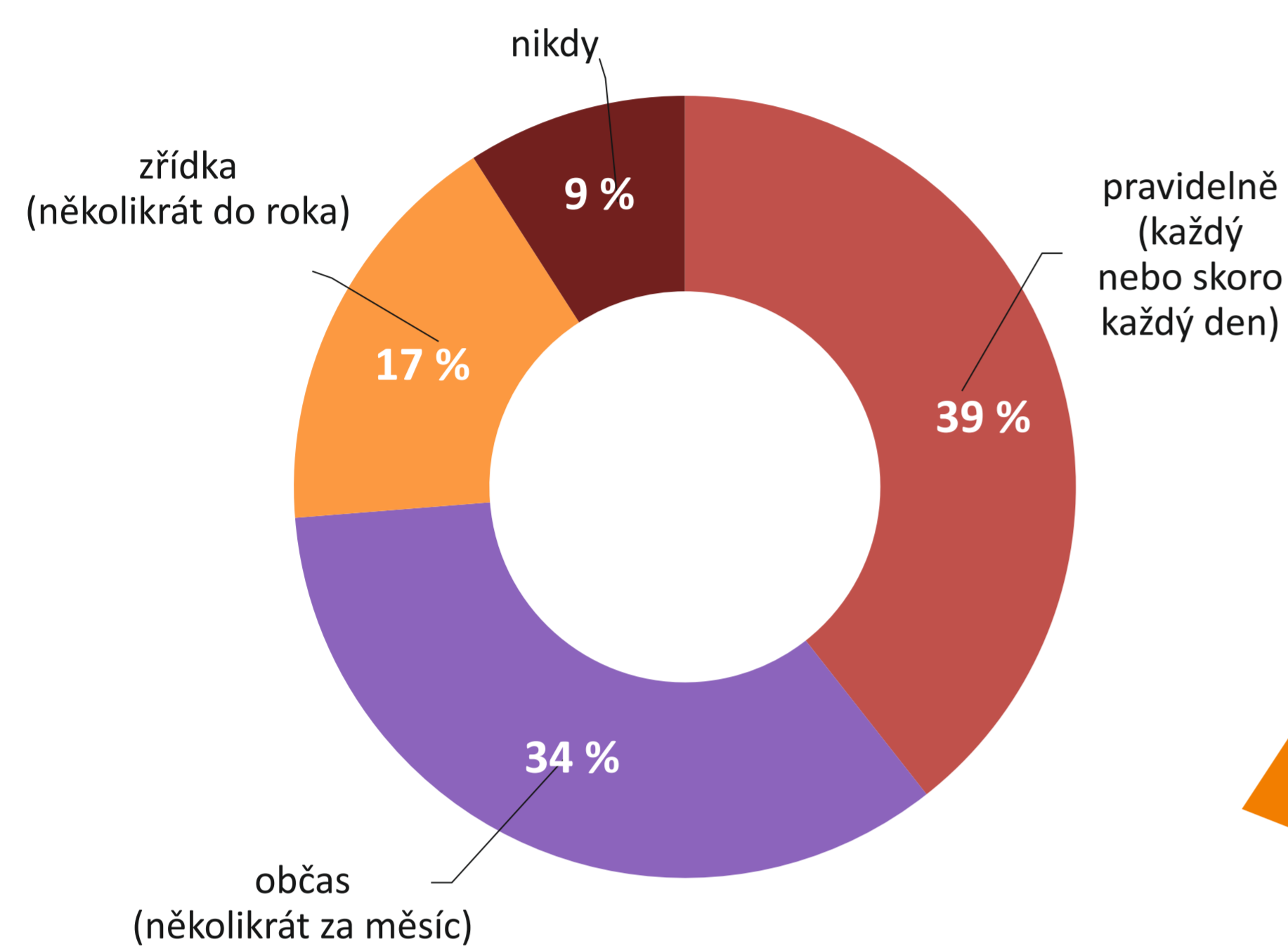
V RODINĚ TO ZAČÍNÁ

Náš čtenářský vzorec se utváří v rodině, škola už ho jen rozvíjí

Čtení je – technicky vzato – činnost individuální, ale jinak jde o bohatý průsečík mnoha sociokulturních vztahů (vlivů, vazeb, impulsů, determinací). Důležitou roli hraje kontakt s knihou již v době, kdy jako děti ještě neumíme číst, hlavně prostřednictvím předčítání. To se děje především v rodině. Škola dokáže daný efekt zesílit, ale již nikoli zvrátit.

Předčítali jsme dětem a vnukům, když byli malí?

základ: 2007 respondentů (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČAV, 2018

Skoro dvě pětiny lidí tvrdí, že svým dětem /vnoučatům předčítali pravidelně, jen každý jedenáctý nepředčítal vůbec; předčítání v dětství se ukazuje jako jeden z nejdůležitějších činitelů toho, zda se staneme čtenáři v dospělosti.

- Výrazně víc předčítají svým dětem ženy.
- Předčítání silně souvisí s úrovní dosaženého vzdělání.
- Čím jsme silnější čtenáři, tím jsme i silnější předčítači.

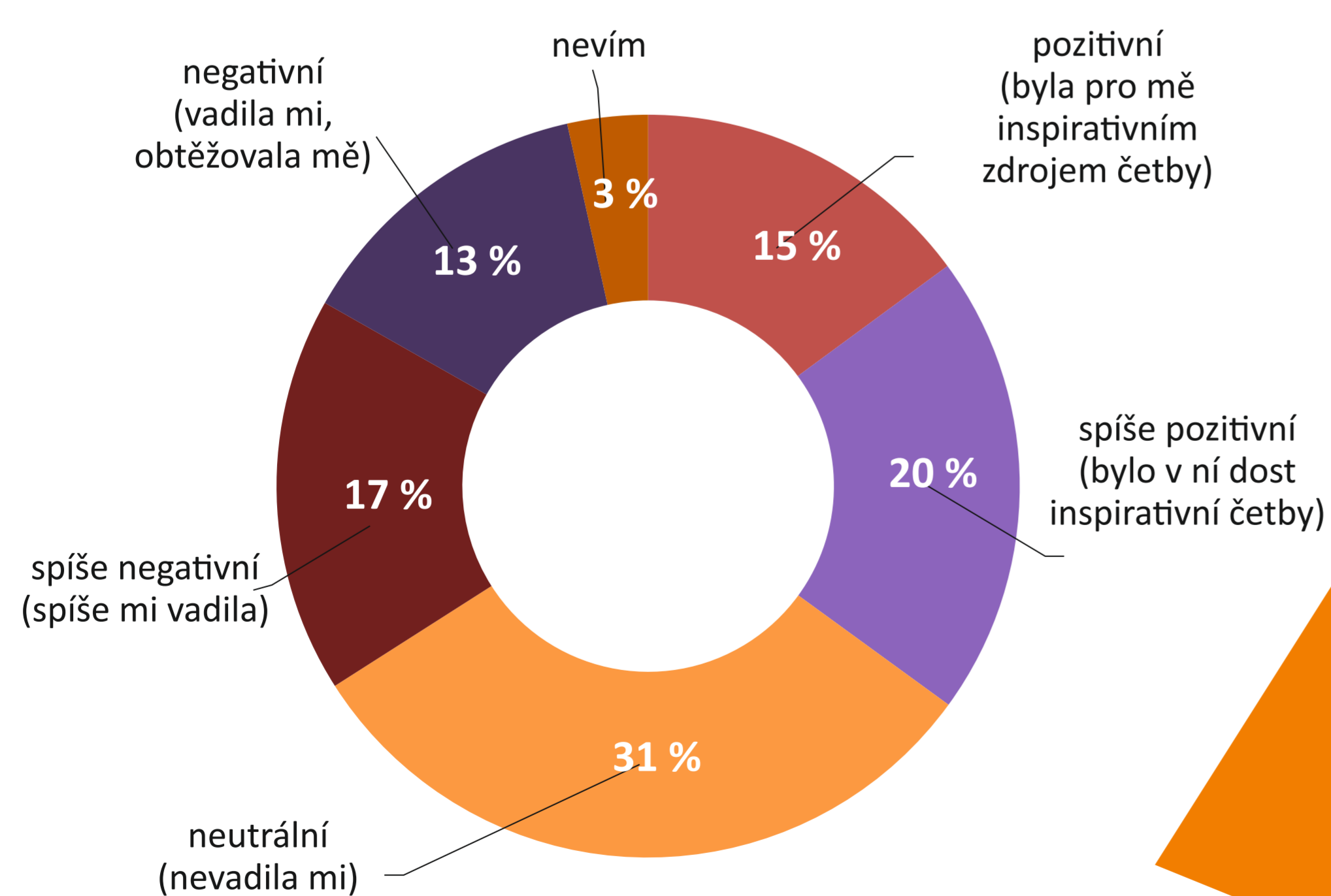

„Odkakživa si u nás doma pamatuju taky knihovnu plnou knih. Četli oba rodiče, maminka ještě možná víc než otec, a určitě, dokud jsem byla malá, tak mi četli, společně jsme si prohlíželi knížky a myslím si, že i díky tomu velmi ráda čtu.“

(žena, 43 let)

Náš vztah k povinné / doporučené četbě

základ: 2007 respondentů (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČAV, 2018

Jde o tři zhruba stejné části: pro třetinu populace je pozitivní, pro třetinu neutrální, třetina ji chápe jako negativní.

- Čím jsme starší, tím je vztah k povinné / doporučené četbě pozitivnější.
- Čím jsme silnější čtenáři, tím je vztah k povinné / doporučené četbě pozitivnější.

„Čtenářský deníky jsem nesnášel. Knížky, to mě ale bavilo číst, navíc jsem četl hodně. Pan učitel, kterého jsme na druhém stupni měli na češtinu, to věděl. Přitom jsme to měli tak, že do čtenářského deníku jsme si mohli napsat, co jsme chtěli.“

(muž, 19 let)

Povinná / doporučená četba je účinným nástrojem v ruce dobrého pedagoga, nikoli však všelékem.

KNIHOVNY A KNIŽNÍ TRH

Půjčování a kupování, dva způsoby, jimiž si knihy obstaráváme

Jde o dva podstatné pilíře čtenářské kultury. Nakupování a půjčování knih (časopisů atd.) sice ještě nemusí znamenat jejich čtení, tak jako tak mezi všemi těmito činnostmi existuje silná spojitost. Knižní trh a knihovny jsou v krátkodobé perspektivě konkurenty – přetahují se o „klienty“. V perspektivě dlouhodobé jde však o spoluhráče.

„Knížky jsme si kupovali docela pravidelně, až jsme naši knihovnu zapali úplně. Pak jsme knížky dávali do antikvariátu a knihovnu jsme obměnili.“

(muž, 57 let)

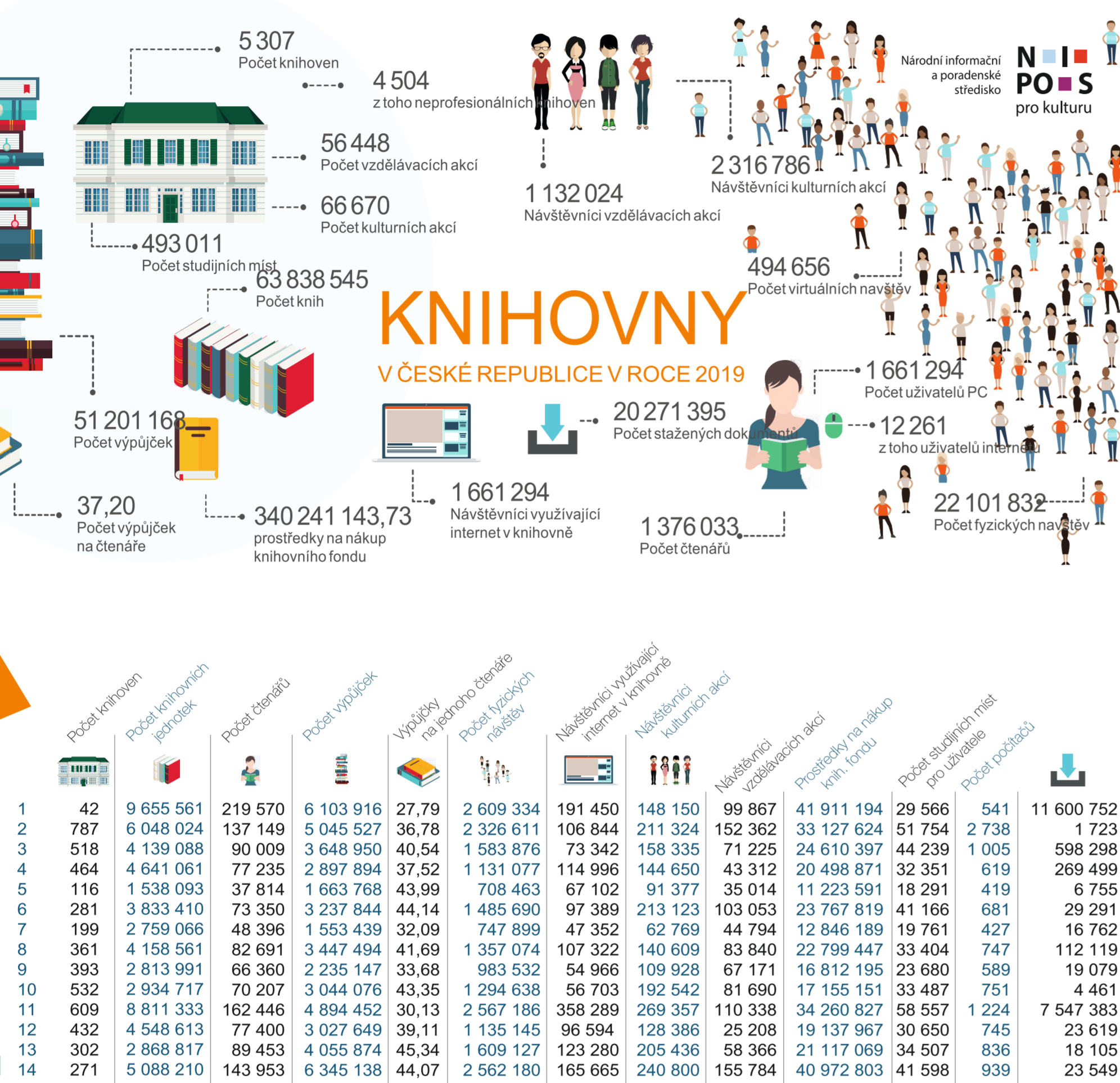
„Je výhoda knihoven, že si člověk půjčí, na co má náladu. Ted' v důchodu si téměř knihy nekupuji, je to pro mě drahé, oceňuji i v tomto výhodu knihovny, že člověk si ty knížky nemusí kupovat.“

(muž, 85 let)

struktura veřejných knihoven

KNIHOVNY V KRAJÍCH

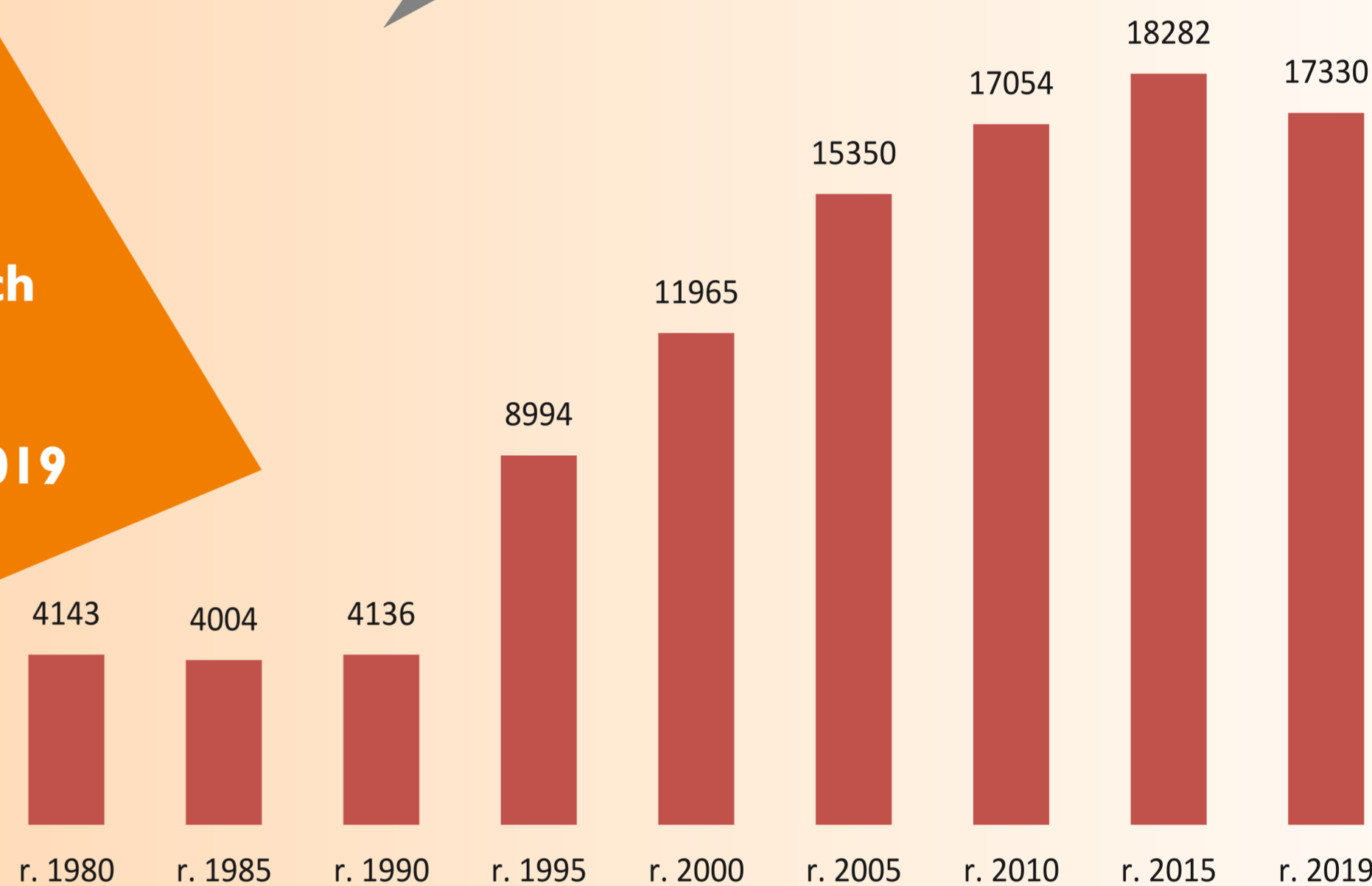
Kraj	Počet knihoven	Počet knihoven s počítačem	Počet čtenářů	Počet výpůjček	Výpůjčky na dobročinné účely	Počet návštěvníků kulturních akcí	Návštěvníci využívající internet v knihovně	Návštěvníci využívající počítač	Příspěvky na nákup knihovního fondu	Počet studijních míst	Počet výpůjček		
1	42	9 655 561	219 570	6 103 916	27,79	2 609 334	191 450	148 150	99 867	41 911 194	29 566	541	11 600 752
2	787	6 048 024	137 149	5 045 527	36,78	2 326 811	106 844	211 324	152 362	33 127 624	51 754	2 738	1 723
3	518	4 139 088	90 009	3 648 950	40,54	1 583 876	73 342	158 335	71 225	24 610 397	44 239	1 005	598 298
4	464	4 641 061	77 235	2 897 894	37,52	1 131 077	114 996	144 650	43 312	20 498 871	32 351	619	269 499
5	116	1 538 093	37 814	1 663 768	43,99	708 463	67 102	91 377	35 014	11 223 591	18 291	419	6 755
6	281	3 833 410	73 350	3 237 844	44,14	1 485 690	97 389	213 123	103 053	23 767 819	41 166	681	29 291
7	199	2 759 066	48 396	1 553 439	32,09	747 899	47 352	62 769	44 794	12 846 189	19 761	427	16 762
8	361	4 158 561	82 691	3 447 494	41,69	1 357 074	107 322	140 609	83 840	22 799 447	33 404	747	112 119
9	393	2 813 991	66 360	2 235 147	33,68	983 532	54 966	109 928	67 171	16 812 195	23 680	589	19 079
10	532	2 934 717	70 207	3 044 076	43,35	1 294 838	58 703	182 542	81 690	17 155 151	33 487	751	4 461
11	609	8 811 333	162 446	4 894 452	30,13	2 587 186	358 289	269 357	110 338	34 260 827	58 557	1 224	7 547 383
12	432	4 548 613	77 400	3 027 649	39,11	1 135 145	96 594	128 386	25 208	19 137 967	30 650	745	23 619
13	302	2 868 817	89 453	4 055 874	45,34	1 609 127	123 280	205 436	58 366	21 117 069	34 507	836	18 105
14	271	5 088 210	143 953	6 345 138	44,07	2 562 180	165 665	240 800	155 784	40 972 803	41 598	939	23 549

zdroj: NIPOS, 2019

„Do knihovny už chodím přes dvacet roků. Já když chodím do knihovny, tak rozdělju knížky na tři hromádky: pro sebe, pro otce, pro manželku.“

(muž, 66 let)

počet vydaných titulů v letech 1980–2019

zdroj: Národní knihovna ČR (Národní agentura ISBN)

Knižní trh

- V počtu titulů vydávaných na tisíc obyvatel patří českému knižnímu trhu jedno z čelných míst na světě.
- Oproti době před rokem 1989 se počet vydávaných titulů zvýšil čtyřikrát.
- V roce 2019 působilo 7414 registrovaných nakladatelů, z toho 2087 aktivních.
- Největším vydavatelem je Albatros Media, což je konglomerát 17 vydavatelských značek, v roce 2019 vyprodukoval 1563 titulů.
- Knihy kupujeme zejména ve středním věku (35–54 let).
- Typickým nakupujícím je spíše žena ve věku 35–44 let, spíše s vysokoškolským vzděláním a přinejmenším se středním sociálním statusem.
- V průměru každý z nás za rok koupí 2,6 knihy a utratí za ně 646 korun.

Veřejné knihovny

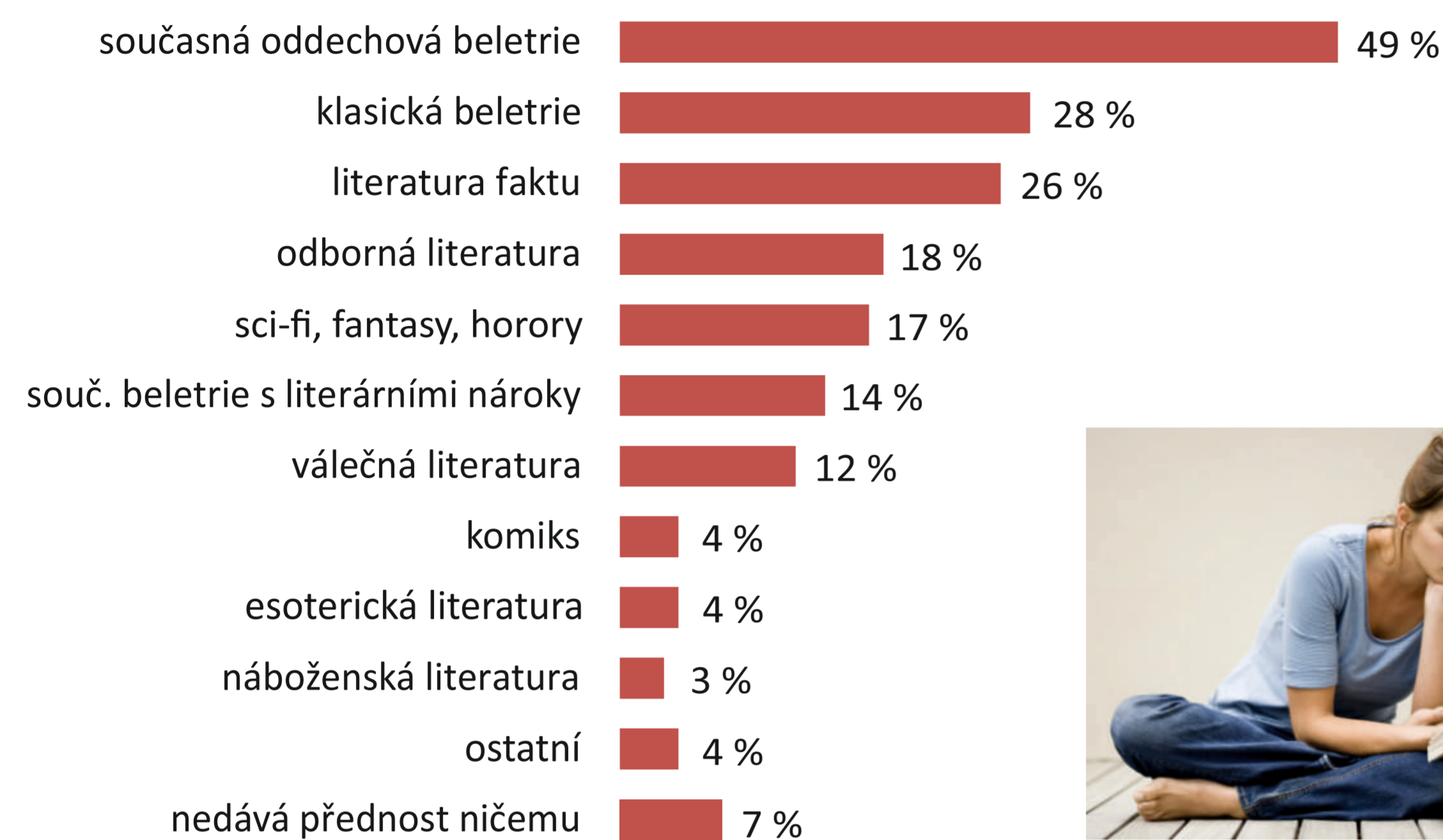
- Česká republika má nejhustší síť knihoven na celém světě.
- Do veřejných knihoven chodí nejčastěji děti ve věku 9–14 let (58 %).
- Podle posledního výzkumu chodí do knihoven 28 % populace (15+).
- Typickým návštěvníkem knihovny je spíše žena ve věku buď 15–24 let, nebo 55+ let, spíše vysokoškolsky vzdělaná a spíše s nižším sociální statusem.
- Čím jsme silnější čtenáři, tím do knihoven chodíme více, ale do knihoven chodí i 2 % nečtenářů.
- Službou, kterou v knihovnách vyhledáváme nejčastěji, je půjčování knih.

NAŠE NEJ, NEJ, NEJ

Které druhy četby, kteří autoři a tituly hýbou našimi čtenářskými preferencemi?

Z výzkumů vyplývá, že si knihy nejčastěji vybíráme podle žánrů, posléze podle témat a až následně se kritériem stává autor. Zejména u beletrie panuje velký rozdíl mezi muži a ženami. Muži preferují věcnou literaturu, beletrii čtou podstatně méně.

Co čteme – druhy literatury

(Součet položek se nerovná 100 %, byla možnost až tří odpovědí.)
základ: 2007 respondentů (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČ AV, 2018

- Muži dávají přednost literatuře faktu, ženy beletrii všeho druhu.
- Nejmladší preferují učebnice, příručky, sci-fi a fantasy.
- Ve starším věku dáváme přednost kromě současné beletrie oddechové i beletrii klasické.
- Se zvyšujícím se vzděláním se zvětšuje zájem téměř o většinu druhů četby, primárně však o klasickou beletrii, literaturu faktu a odbornou literaturu.

pořadí	titul	počet zmínek
1.	Harry Potter (J. K. Rowling)	16
2.	Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války (J. Hašek)	10
3.	Vejce a já (B. MacDonald)	9
4.	Vinnetou (K. May)	9
5.	Padesát odstínů šedi (E. L. James)	9
6.	Pán prstenů (J. R. R. Tolkien)	8
7.	Zaklínač (A. Sapkowski)	6
8.	Egyptan Sinuhet (M. Waltari)	6
9.	Sněhulák (J. Nesbø)	5
10.	Saturnin (Z. Jirotko)	5

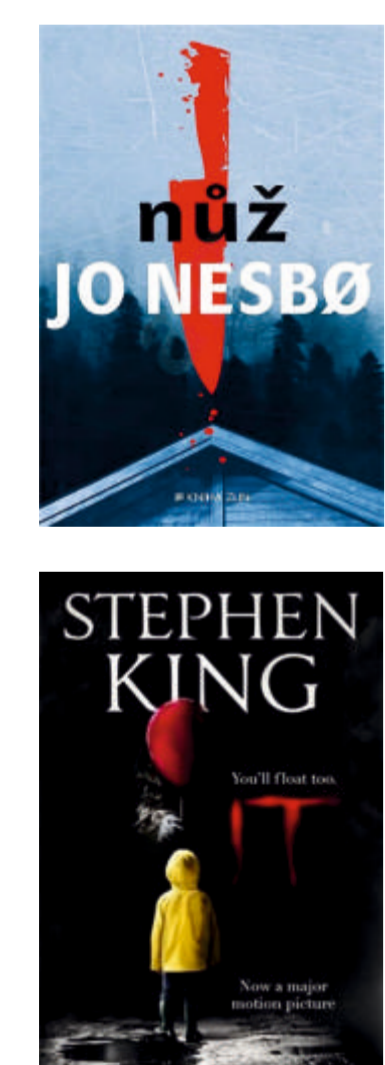
základ: Ti z 2007 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČ AV, 2018

nejoblíbenější kniha (2018)

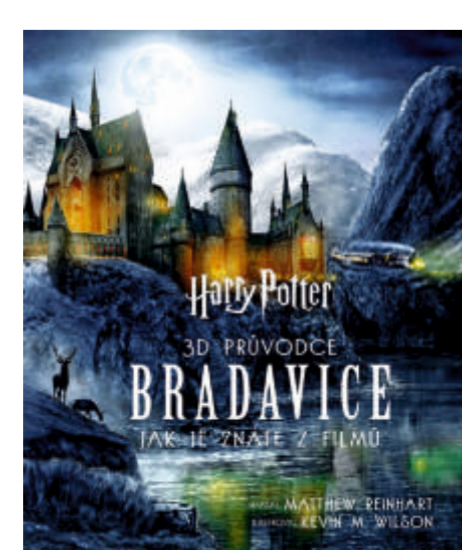
nejoblíbenější autor (2018)

pořadí	autor	počet zmínek
1.	Jo Nesbø	28
2.	Michal Viewegh	18
3.-4.	Danielle Steel	17
3.-4.	Agatha Christie	17
5.	Joanne K. Rowling	11
6.-8.	Stephen King	10
6.-8.	J. R. R. Tolkien	10
6.-8.	Dick Francis	10
9.-12.	Erich Maria Remarque	9
9.-12.	Lenka Lanczová	9
9.-12.	Jaroslav Foglar	9
9.-12.	Patrik Hartl	9

základ: Ti z 2007 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli (populace ČR 15+); zdroj: NK ČR a ÚJČ AV, 2018

Ve výzkumech z let 2007, 2010 a 2013 byl nejoblíbenějším autorem Michal Viewegh.

„Moje oblíbená kniha je Švejk. Proč? Líbí se mi, jak on mluví, to je nádherné. A je tam taky opodeldok, a já protože mám teď revmatický záležitost, tak mám mast, která smrdí jako ten opodeldok.“
(žena, 71 let)

„Nejoblíbenější knížka je Den třífidů, z autorů pak Sapkowski a Poe. Poea jsem objevil díky povinné četbě. Nejvíce mě baví „Havran“ a „Černý kocour“. Pořád se vracím k některým pohádkám, když už nemám co číst.“
(muž, 18 let)

ČTENÍ A ŽIVOTNÍ DRÁHA

Hlubší vhled do našeho čtení umožňují metody kvalitativní; jednou z nich jsou čtenářské životopisy

Metodou čtenářských životopisů jsme v letech 2009–2020 anonymně nahráli 171 výpovědí respondentů z celé České republiky – z různých lokalit, s rozdílným sociálním statusem, jakož i s různým vztahem ke čtení. Políčeno nebylo primárně na ty, jejichž vztah ke čtení je pozitivní. Chtěli jsme se dozvědět, čím současné generace ve své čtenářsko-kulturní dráze životem prošly.

„Do školy jsem začala chodit v roce 1993. Číst jsem neuměla, jenom některá písmeňka; uměla jsem se podepsat. Strašně jsem se těšila, že se naučím číst a že se zapojím do domácího čtenářského kroužku.“

(žena, 25 let)

„A kdykoli mě babička viděla přes týden s knížkou, tak říkala: „Miluš, už zase nemáš co dělat, zas už enem čteš?“ Ona považovala četbu za něco svátečního, něco, co je vhodné jen pro neděli odpoledne.“

(žena, 75 let)

rozhlasová (65+) / GENERACE ÚNORA

nedostatek knih; silný protiklad venkov–město; „Nemáš co na práci, že si zase čteš?"; kalendáře; učitelé a povinná četba – velká vážnost; až posvátný vztah ke knize (žádné „oslí uši“); Foglar, Javořícká, červená knihovna, verneovky, Bible; čtení na pokračování v rozhlasu; „Viewegha ne“

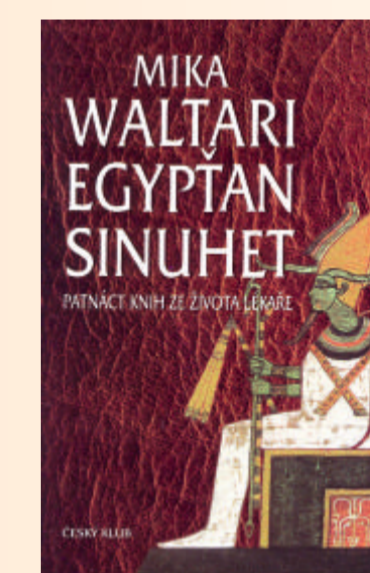
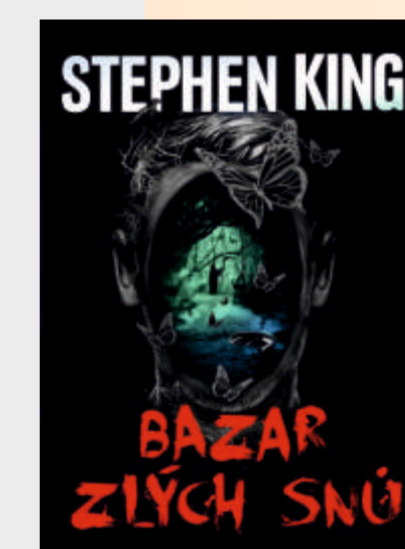
televizní (45–64) / GENERACE SRPNA

rodiče spíše předčítající; protiklad školy a domova; knihy a časopisy čtené nejen paralelně se školními, ale i proti nim; značná nechuť k povinné četbě; šedesátá léta – zlatý věk; normalizace jako útěk do čtení; změny po roce 1989 vítány, ale přijímány často i dost kriticky; chaotická distribuce knih; nepřilíh velký zájem o současnou domácí produkci

počítačová (25–44) / GENERACE LISTOPADU

protiklad školy a domova pokračuje; zlom roku 1989; změny literárního kánonu a školní četby; devadesátá léta jako formativní dekáda; část generace – potterománie; S. King i dobová česká beletrie; čtení v cizích jazycích, často z důvodů pragmatických

internetová (15–24) / GENERACE NOVÉHO MILÉNIA

dostatek všeho na čtení; individualizace čtenářského vkusu; návrat Foglara; silná vlna fantasy; Harry Potter; odmítání povinné četby, již nikoli z důvodů ideologických; digitální integrace, ale ne zcela bezvýhradně pozitivní vztah k digitálnímu čtení; samozřejmě koexistence filmu a knihy, filmy jsou ve většině případů vůdčím médiem, často i motivem pro následné čtení předlohy

Fenomény české čtenářské kultury (výběr)

veřejná knihovna

Egypt'an Sinuhet

Čtyřlístek

povinná četba

Babička

Erich Maria Remarque

přesycenost knihami

knížní čtvrtky

tipaři

nedočítání knih

Švejk

potterománie

domácí knihovna

Broučci

Betty MacDonald

zákazy

„První dospělá kniha – já mám pocit, že mezi patnácti a osmnácti jsem četl literaturu, kterou zpětně vidím jako náhradu za společenství, náhradu za přátelství – foglarovky, mayovky, verneovky. Protože jsem po tom toužil a nemohl jsem to žít v realitě, tak jsem si to pořád četl.“

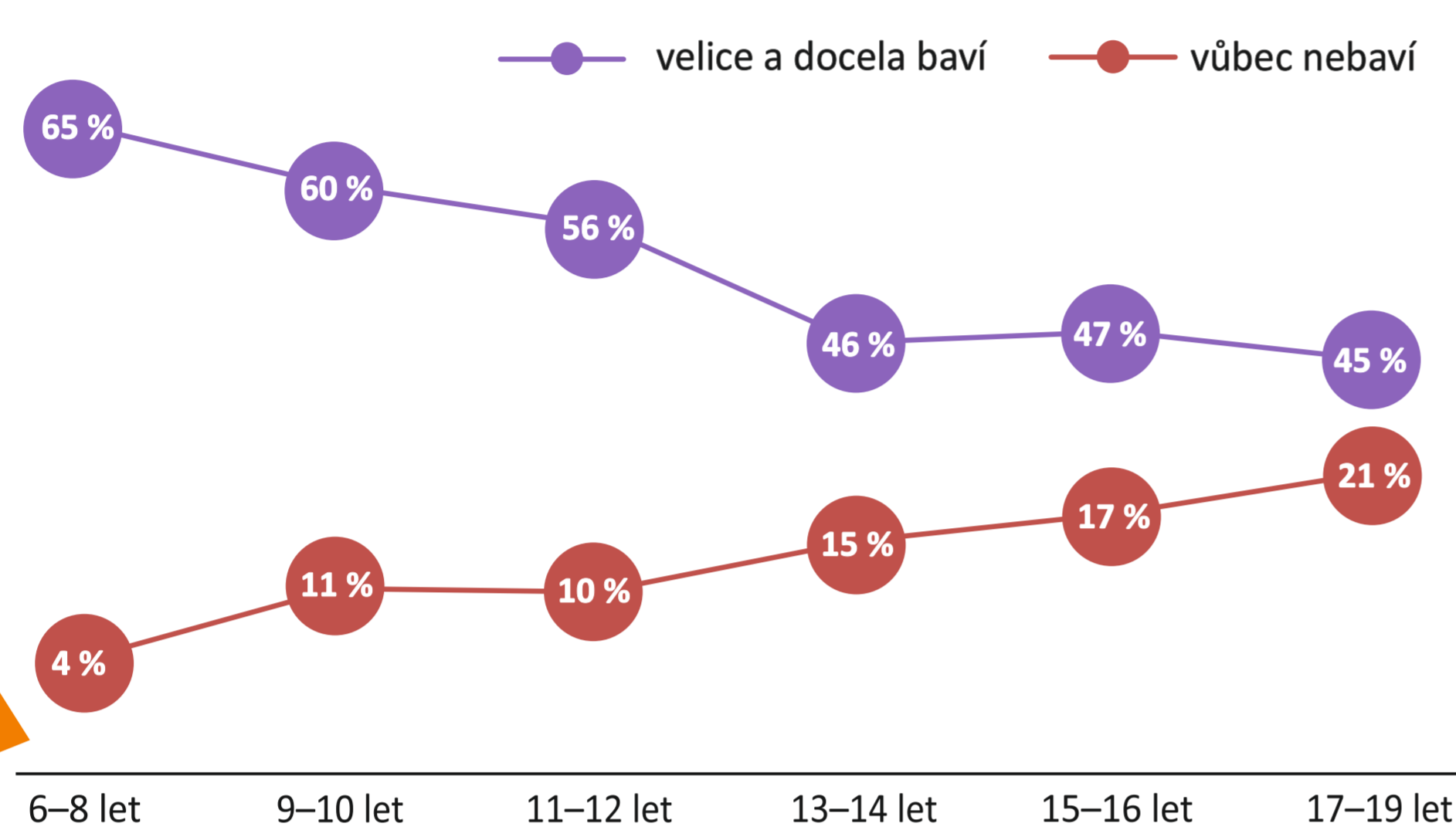
(muž, 50 let)

A CO DĚTI? ČTOU!

„Co se v mládí naučíš...“, platí i pro čtení, možná ještě ve větší míře než u jiných činností.

Číst se naučíme kolem šestého roku života. To však je možno považovat pouze za zvládnutí techniky, nikoli ještě osvojení čtení coby kulturní praktiky. Za velké ohrožení čtení se v současné době považují všechna digitální média. I proto se tvrdí, že děti málo čtou, ale průzkumy žádné dramatické poklesy neprokazují. V České republice se stav dětského čtenářství zjišťoval ve dvou velkých výzkumech (2013 a 2017).

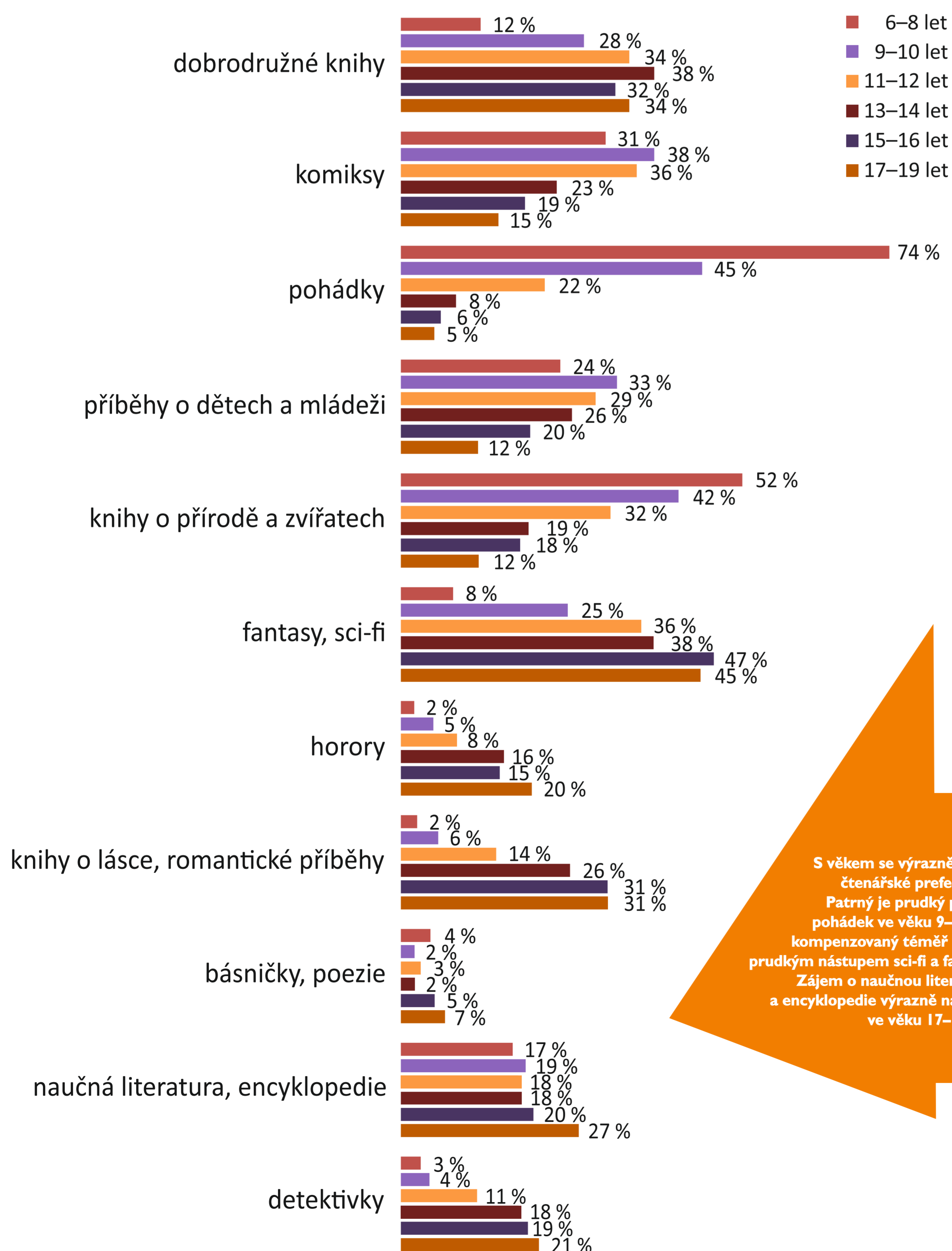
Baví tě čtení knih?

S narůstajícím věkem se náš vztah ke čtení proměňuje k negativnímu. Škola přestává být tak silným stimulem, je nutné, aby nastoupily stimuly jiné, zejména ty, které se nacházejí mimo rodinu: spolužáci a přátelé, veřejná knihovna.

základ: 2009 respondentů (děti a mládež ČR 6–19 let; zdroj: NK ČR, 2007)

Jaké knihy nejraději čteš?

S věkem se výrazně mění čtenářské preference. Patrný je prudký pokles pohádek ve věku 9–10 let, kompenzovaný téměř stejným prudkým nástupem sci-fi a fantasy. Zájem o naučnou literaturu a encyklopedie výrazně narůstá ve věku 17–19 let.

základ: 2009 respondentů (děti a mládež ČR 6–19 let; zdroj: NK ČR, 2007)

Jaká další podstatná zjištění z výzkumů dětské populace vyplynula?

- **Direktivní způsob zadávání tzv. povinné školní četby** (bez jakékoliv vlastní iniciativy) **vede častěji k podvádění** (opisování, stahování z internetu).
- **U mladších dětí hraje při výběru knihy velkou roli doporučení rodičů, starší děti se řídí spíše doporučením kamarádů.**
- **Knihy musí zaujmout hned od začátku, jinak s jejím čtením mají děti problémy.**
- **Pro čtenářský rozvoj dítěte je klíčové zázemí v rodině** (domácí knihovna, čtoucí rodiče).
- **Rodiče by u svých dětí neměli trvat na titulech, které četli oni, když byli mladí, vytváří to často dost velkou bariéru.**
- **Silným čtenářům nevedí objemnější knihy, oproti tomu slabší čtenáři preferují knihy tenčí** (bez popisů a s napínavým dějem).

„Času na čtení je méně. Rodiče se o víkendu nechtějí dívat na čtoucí dceru a chtějí komunikovat. Nikdy bych nechtěla skončit tak, že bych četla jen na dovolené a přes normální týden nevezala knížky do ruky.“

(žena, 26 let)

„Jinak doma mi rodiče, co se knih týká, nic netajili. Po tatínkovi jsem ale chtěla vždycky, když jsme šli do knihovny, aby mi vybral nějakou takovou, kterou on četl a ke které se vracel i jako dospělý čtenář.“

(žena, 25 let)

ČESKÁ REPUBLIKA A JINÉ ZEMĚ

Jak si jako čtenáři stojíme ve srovnání s jinými zeměmi?

V Evropě vládne kulturní osa sever–jih. Na severu (hlavně ve skandinávských zemích, Nizozemsku a Velké Británii) se čte hodně, na jihu (v Řecku, Portugalsku, na Maltě ad.) se čte málo. Pokud je Česká republika zcela na špici v počtu veřejných knihoven na obyvatele a pokud patří k čelným zemím, pokud jde o počet vydaných titulů na hlavu, ve čtení mírně ustupuje, jakkoli stále zaujímá pozici pod vrcholem, v bezpečném nadprůměru.

	r. 2007	r. 2013	rozdíl
Švédsko	87 %	91 %	+ 4 %
Nizozemsko	85 %	86 %	+ 1 %
Dánsko	83 %	82 %	- 1 %
Velká Británie	82 %	80 %	- 2 %
Německo	82 %	79 %	- 3 %
Estonsko	79 %	78 %	- 1 %
Lucembursko	72 %	76 %	+ 4 %
Irsko	77 %	75 %	- 2 %
Finsko	79 %	75 %	- 4 %
Rakousko	79 %	74 %	- 5 %
Francie	71 %	73 %	+ 2 %
Lotyšsko	75 %	73 %	- 2 %
Česká republika	82 %	72 %	- 10 %
Slovinsko	72 %	68 %	- 4 %
Slovensko	81 %	68 %	- 13 %
Litva	65 %	67 %	+ 2 %
Belgie	64 %	65 %	+ 1 %
Španělsko	59 %	61 %	+ 2 %
Maďarsko	78 %	60 %	- 18 %
Bulharsko	59 %	56 %	- 3 %
Itálie	59 %	56 %	- 3 %
Kypr	57 %	56 %	- 1 %
Malta	46 %	56 %	+ 10 %
Polsko	65 %	56 %	- 9 %
Chorvatsko	nezkoumáno	56 %	X
Rumunsko	61 %	52 %	- 9 %
Řecko	59 %	51 %	- 8 %
Portugalsko	51 %	40 %	- 11 %
EU-27	72 %	68 %	- 4 %

podíl čtenářů
v populaci EU

Ve výzkumech NK ČR a Ústavu pro českou literaturu AV ČR byl počet čtenářů v ČR, tj. těch, kdo za rok přečtou alespoň jednu knihu, následující:
2007 – 83 %,
2010 – 79 %,
2013 – 84 %,
2018 – 78 %.

kritérium: jedna přečtená kniha v průběhu roku
základ: cca 1000 respondentů z každé země, zdroj: Eurostat

Co českou čtenářskou kulturu odlišuje od čtenářských kultur v jiných zemích?

- větší rozdíl mezi muži a ženami (ve prospěch žen)
- velikost místa bydliště nehraje rozhodující roli
- kategorie věku nehraje příliš velkou roli
- široce rozšířené a bohaté domácí knihovny
- zvyk vnímat knihu jako dárek
- poměrně velký počet těch, kteří navštěvují veřejné knihovny
- poměrně velký počet čtenářů vášnivých (tj. těch, kteří za rok přečtou 50 a více knih)

Česká republika

- více než tři čtvrtiny čtenářů (přečtou aspoň jednu knihu ročně)
- nepříliš velký rozdíl mezi velikostí místa bydliště (městem a venkovem)
- nepříliš velký rozdíl mezi generacemi

Polsko

- dvě pětiny čtenářů (přečtou aspoň jednu knihu ročně)
- velký rozdíl mezi velikostí místa bydliště (hlavně mezi městem a venkovem)
- velký rozdíl mezi generacemi, zejména zaostávání generace seniorské
- úroveň dosaženého vzdělání jako hlavní diferencující činitel: čím vyšší vzdělání – tím silnější čtenář
- rozdíl mezi jednotlivými generacemi pokud jde o čtení v digitálním prostředí a v nakupování knih na internetu: čím jsme starší, tím je naše účast v digitálním prostředí nižší

rozdíly

shody

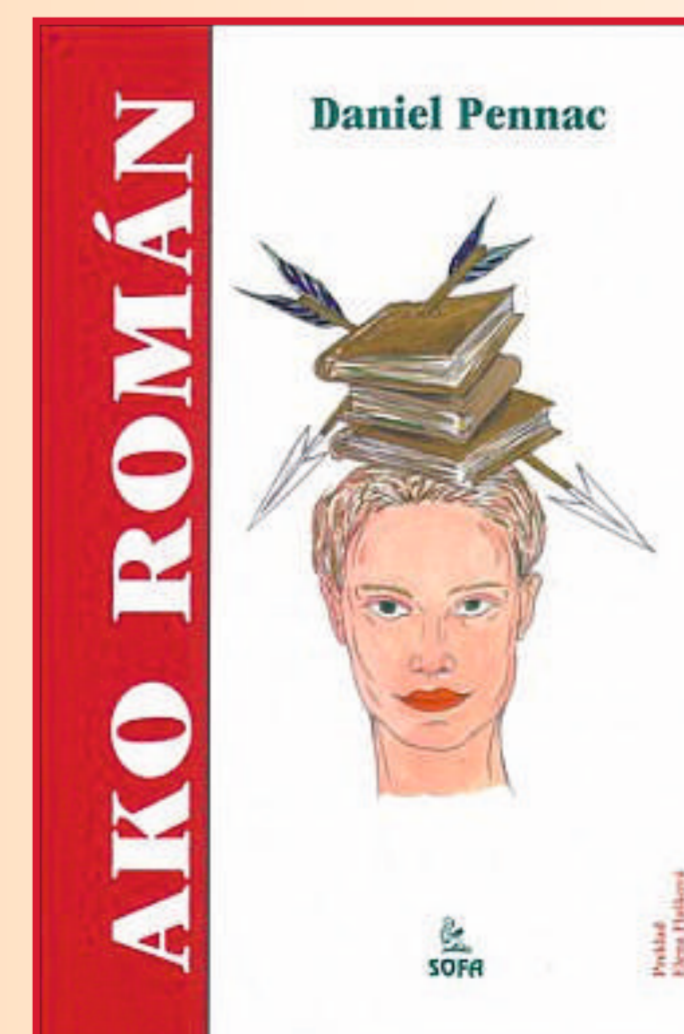
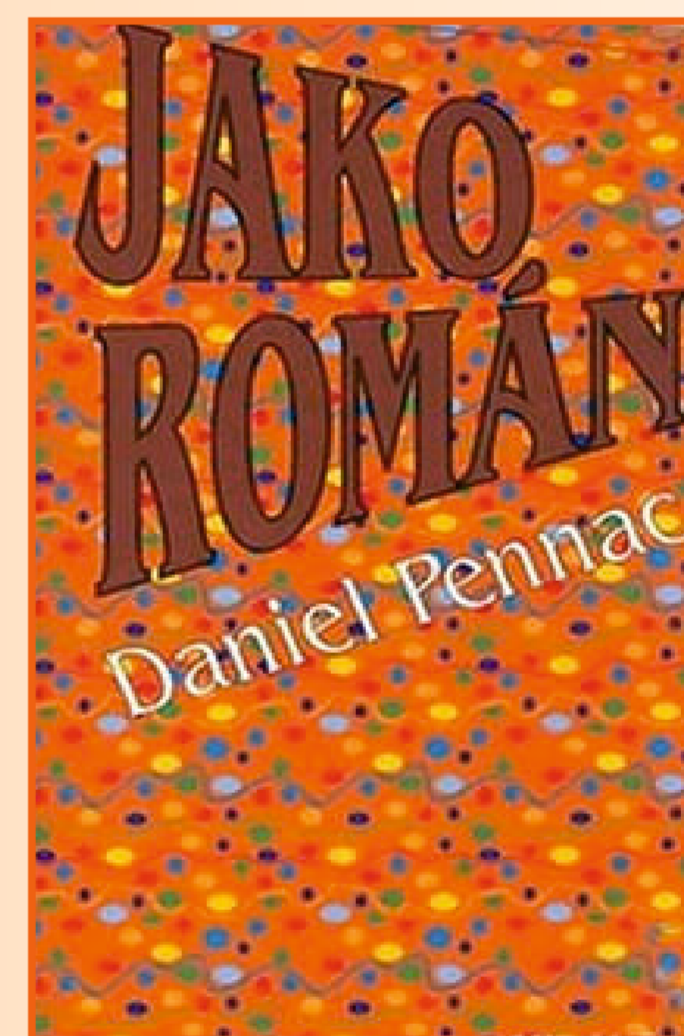
„Život je neustálou překážkou čtení.“

Francouzský spisovatel
Daniel Pennac
(narozen v roce 1944),
jeden ze současných
nejpřekládanějších autorů,
formuloval deset nezadatelných
práv čtenáře.

Lidské čtení aneb nezadatelná práva čtenáře:

- 1/ Právo nečíst.
- 2/ Právo přeskakovat stránky.
- 3/ Právo knihu nedočíst.
- 4/ Právo číst tutéž knihu znovu.
- 5/ Právo číst cokoli.
- 6/ Právo na bovarysmus.
- 7/ Právo číst kdekoli.
- 8/ Právo jen tak listovat.
- 9/ Právo číst nahlas.
- 10/ Právo mlčet.

ČTEME. ČTEME? ČTĚME!

Jak na tom jsme se čtením?
Výstava seznamuje veřejnost s historií čtenářských výzkumů u nás
a upozorňuje na specifika české čtenářské kultury.

Autoři se zaměřují na kategorizaci čtenářů
a představují i druhou linii výzkumu – čtenářské životopisy.
Svou výstavou upozorňují na úlohu rodiny, školy i knihovny
a jejich místo v utváření čtenářské kultury.

ideový záměr: Knihovna knihovnické literatury Knihovnického institutu NK ČR

scénář: Renáta Salátová, Jiří Trávniček

příprava textů: Vít Richter, Renáta Salátová, Jiří Trávniček

redakční úprava: Anna Machová, Renáta Salátová

grafická úprava: Zuzana Kopečná

realizace výstavy: Oddělení výstav NK ČR

Údaje jsou čerpány z výzkumů Národní knihovny ČR
a Ústavu pro českou literaturu AV ČR:

Výzkum čtenářů a čtení v ČR
(z let 2007, 2010, 2013 a 2018)

Výzkum čtení dětí a mládeže v ČR
(z let 2013/2014, 2017).

Dále jsou použita data

z Národního poradenského a informačního střediska pro kulturu (NIPOS),
Eurostatu a Národní knihovny Polské republiky.

Více informací o čtenářských výzkumech
naleznete na těchto odkazech:

Portál IPK – informace pro knihovny (nkp.cz), rubrika čtenářství
Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. – Čtenáři a čtení v České republice (cas.cz)

Pořadatelé děkují institucím a jednotlivcům,
kteří poskytli materiály pro účely výstavy:

Knihovna knihovnické literatury Knihovnického institutu NK ČR
Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě
Základní odborová organizace NK ČR
Celé Česko čte dětem
zaměstnanci NK ČR

